

De twee levens van ‘De zusters’

Een muurmozaïek van Jan Oosterman

ED VAN MENSCH

Tot de vroegste kunstwerken in de openbare ruimte behoort een groot mozaïek van de kunstenaar Jan Oosterman. Hij maakt in 1959 voor de gevel van het onderkomen van het G.S.A. aan de Kerkbrink het kunstwerk met de titel ‘De zusters’. Bij de sloop van het gebouw werd dit kunstwerk verwijderd en opgeslagen. Na een grondige restauratie is het nu te zien naast de ingang van het nieuwe onderkomen van het GSA aan de Langestraat.

Het kunstwerk

Het grote mozaïek meet 2,8 bij 2,8 meter en is opgebouwd uit vlakke, keramische tegels in verschillende vormen en kleuren, zowel geglazuurd als ongeglaazuurd. De voorstelling bestaat uit twee vrouwenfiguren in verschillende tinten rood, en in het midden en aan beide zijden een soort plant of boom in een pot, in verschillende tinten groen.

Waarschijnlijk ontwierp en vervaardigde Oosterman dit kunstwerk in 1958 ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van het Goois Scheppend Ambacht. Het oude GSA-gebouw, de voormalige winkel van de boekhandelaar Heek aan de Kerkbrink, was in 1949 verbouwd tot tentoonstellingsruimte. Door het kleurrijke mozaïek naast de voordeur kreeg het pand de uitstraling van een kunstinstelling.

Het pand van het Goois Scheppend Ambacht GSA bij de opening in 1949. (coll. Rients Slippens)

Het verbouwde GSA-pand in de jaren '60 met links het mozaïek van Jan Oosterman. (coll. SAGV)

De kunstenaar

Johannes Joseph Oosterman werd op 19 maart 1911 in Blaricum geboren. Zijn vader, Jan Oosterman, was een kerk- en monumentaalschilder. Hij gaf zijn zoon de eerste lessen in het schilderen. Jan jr. maakte aanvankelijk vooral portretten en overtrof hierin al snel zijn vader. Bij toeval kwam hij in aanraking met keramiek. In de Tweede Wereldoorlog vond de Duitse keramist Albert Schöder bij het gezin Oosterman een onderduikadres. Van deze vakman leerde Jan de grondbeginselen van het werken met klei. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog had Oosterman tot in 1949 aan de Herenstraat 10b te Hilversum een atelier voor gebruiksgoed. Daarna legde hij zich meer en meer toe op het maken van unica's in plaats van gebruiksgoed. Hij nam lessen in het draaien bij de pottenbakker Gerrit de Blanken.

Hij stond aan de wieg van de keramische kunst van na 1945 en had een belangrijk aandeel in de ontwikkelingen van deze kunstuiting. Van 1955 tot 1968 woonde hij in Bussum, de gemeente die hem in 1965 de cultuurprijs toekende. Na Bussum woonde hij tot 1976 in Breukelen. Hij werd al vroeg lid van het GSA in Hilversum. Daar kon hij zijn werk exposeren en verkopen. In het nabije Goois Museum kreeg hij in 1954-1955 zijn eerste tentoonstelling. Zijn wandmozaïek voor de Kerkbrink maakte hij enkele jaren later.

Oosterman jr. was op vele fronten actief. Als keramist experimenteerde hij graag met glazuren en materialen. Bekend werden zijn kunstwerken waarin hij gedichten van Bert Schierbeek verwerkte. Hij bleef zoeken naar nieuwe vormen en mogelijkheden met keramiek.

Met Anne Weitjens, zijn latere echtgenote, beheerde hij in de periode 1963-1974 de Galerie Berenkuil, eerst in Bussum en vanaf 1969 in Breukelen. Tevens was hij in deze jaren docent bij de afdeling Keramiek van de Koninklijke Academie voor Kunst en Vormgeving in 's-Hertogenbosch. Als voorzitter van het oprichtingsbestuur was hij in 1974 betrokken bij de stichting van de Nederlandse Vakgroep Keramisten, de NVK.

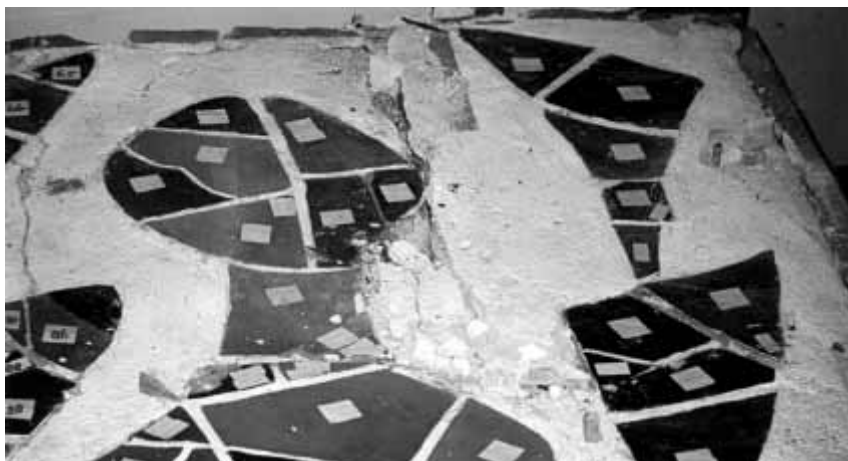
Na Breukelen vertrok hij in 1976 voor twaalf jaar naar Frankrijk. Vanuit zijn woonplaats Rousset-les-Vignes, in de Drôme-streek in Zuid-Frankrijk, bleef hij betrokken bij de Nederlandse keramiekwereld, onder meer met het wel en wee van het Keramisch Werkcentrum Heusden. Na de terugkeer uit Frankrijk vestigde het echtpaar zich in de tuinmanswoning op een buitenplaats aan de Vecht in Maarssen. Daar overleed hij in 1996.

In de geschiedenis van de Nederlandse keramiek neemt Jan Oosterman een bijzondere plaats in. Hij heeft een grote verscheidenheid aan werken gemaakt maar wist daarbij altijd een eigen stijl te behouden. Vele monumentale keramische werken zijn over heel Nederland en zelfs ook daarbuiten terug te vinden. In Hilversum is dit, naast 'De zusters', het grote wandmozaïek uit 1955 in de hal van de Lorentzschool. Eén van zijn fraaie tegeltableau's maakte hij voor de hal van de Volkshogeschool Drakenburgh in Baarn. Veel kleiner werk is terug te vinden in alle collecties van de musea voor Nederlandse keramiek.

De restauratie

Door de keramiste Arja Hoogstad is anderhalf jaar intensief gewerkt aan de restauratie van 'De zusters'. Als tijdelijk atelier kreeg zij de beschikking over een lokaal in het Gemeentelijk Gymnasium aan de Vaartweg.

Het kunstwerk was rond 1988 verwijderd door voor en achter het mozaïek plus muur een groot houten schot met balken te plaatsen en deze met grote bouten

Het tegeltableau in de hal van de Lorentzschool, geplaatst in 1955 ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de school. Het verbeeldt de toekomst van de leerlingen (links) naar industrie, kantoor, havens, land- en tuinbouw, muziek. (coll. fam. De Ley, Amsterdam)

Het tableau was bij aanvang van de restauratie door weer en wind in zeer slechte staat. (coll. SAGV)

Tijdens de restauratie van het tableaux aan de Vaartweg. (foto: SAGV)

door de muur, en dus ook door het mozaïek, met elkaar te verbinden tot een soort sandwich.

Vele jaren later, bij de start van de restauratie, bleek na het verwijderen van de houten schotten dat de muur als drager voor het mozaïek niet meer bruikbaar was. Hierop moest elk tegelfragment worden losgemaakt en na het verwijderen van het cement worden schoongemaakt. De nieuwe drager bestond uit vijf platen beton van 2,8 meter hoog en ca. 60 cm breed. In het beton kwamen de tegels, overeenkomstig het oorspronkelijke ontwerp. De naden van de betonplaten waren gegolfd en wel zo, dat alle tegels in zijn geheel konden worden ingegoten. Bij de herplaatsing werden de vijf delen in een roestvrij stalen frame naast elkaar

Op de nieuwe plek, onder de onderdoorgang van de Laanstraat naar de Langestraat, hangt het kunstwerk enigszins beschermd tegen weersinvloeden. (foto: Ed van Mensch)

gemonteerd en de naden opgevuld.

Als de keramische tegels van dichtbij worden bekeken vallen de ingekraste letter-cijfercombinatie op. Deze codering is niet van de laatste restauratie maar zijn van de hand van Jan Oosterman, aangebracht bij het maken van dit kunstwerk.

Als nieuwe plek is gekozen voor de onderdoorgang tussen de Langestraat en het Weversplein tegenover de ingang van het huidige Centrum voor Beeldende Kunst GSA. Om te laten zien dat het mozaïek later op deze plek is aangebracht is het kunstwerk los van de muur gehouden.

Na veel inspanning en financiële ondersteuning door derden kon Hans Weitjens, zoon van de kunstenaar, het kunstwerk 'De zusters' op 6 april 2002 onthullen. Daarmee begon het tweede leven van dit kunstwerk.